

کارکردهای حسابداری در جنبه‌های مالی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی از دید خبرگان دانشگاهی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۷/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۶/۱۵

* سیدمحمد مهدی شمس‌الدینی
** سعید فراهانی‌فرد
*** یوسف تقی‌پوریانی گیلانی
*** محبوبه بهرامی

چکیده

مقام معظم رهبری نخستین بار در سال ۱۳۸۹ واژه اقتصاد مقاومتی را وارد ادبیات سیاسی و اقتصادی کردند. هدف از اقتصاد مقاومتی، استفاده از توان داخلی و مقاومت در برابر تحریم با پدید آمدن کمترین مشکل است؛ بنابراین برای رد کردن فشارها و عبور از سختی‌ها و رسیدن به نقاط مثبت ملی، ایستادگی و مقاومت نیاز است. ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی این دغدغه را نزد حسابداران و حسابرسان کشور پدید آورد که تحقق این سیاست‌ها فقط به عهده اقتصاددانان و مسئولان اجرایی کشور نیست و جامعه حسابداری نیز می‌تواند نقشی در این باره داشته باشد. هدف اصلی پژوهش این است که کارکردهای حسابداری در تحقق جنبه‌های مالی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی مشخص شود. با عنایت به مبانی نظری، عوامل اثرگذار بر پژوهش استخراج و پرسش‌هایی جهت تعیین کردن کارکردها و جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی در پژوهش، طی دو مرحله پرسشنامه، طراحی شد. پرسشنامه نهایی به وسیله چهارده نفر از خبرگان رشته حسابداری و اقتصاد، عودت داده شد و پایایی پژوهش به وسیله تصحیح گویه‌ها در دو مرحله به وسیله استادان خبره بررسی و به وسیله شاخص لاو شه برای بررسی روایی محتوایی با استفاده از نرم‌افزار excel تجزیه و تحلیل شد. نتیجه‌های پژوهش نشان داد، حسابداری به عنوان ابزار ارتقای شفافیت، در خدمت استقرار و گسترش عدالت اجتماعی و در جهت شفاف سازی اقتصاد و سالم سازی آن است و نیز نقش نخبگان در فعال سازی تمام امکانات و منابع در اقتصاد مقاومتی، به عنوان شاخص‌ترین گویه مشترک تأیید شد.

واژگان کلیدی: کارکردهای حسابداری، نقش نخبگان در اقتصاد مقاومتی، سالم سازی اقتصاد، ارتقای شفافیت در حسابداری، حسابداری اسلامی.

طبقه‌بندی JEL: M41, G18, R59, P59, Z19.

*. کارشناسی ارشد دانشگاه فنی و حرفه‌ای قم.

** دانشیار و عضو هیئت‌علمی دانشگاه قم (نویسنده مسئول). Email: saeed.farahanifard@gmail.com

*** استادیار و عضو هیئت‌علمی دانشگاه آزاد واحد چالوس.

**** کارشناسی ارشد دانشگاه شهاب دانش.

مقدمه

مقام معظم رهبری در شهریور سال ۱۳۸۹ برای نخستین بار واژه اقتصاد مقاومتی را وارد ادبیات سیاسی و اقتصادی ایران فرمود و روزبه‌روز نکته‌های جدید و تازه‌ای را برای ما آشکار می‌سازد. وی سال‌هاست که در نام‌گذاری عنوان هر سال به اقتصادی‌بودن آن شعار تکیه کرده است؛ بنابراین از کنار هم گذاشتن نام چند سال اخیر می‌توان به اهمیت موضوع اقتصاد و معیشت مردم و به‌ویژه اقتصاد مقاومتی پی برد و چگونگی عملی‌کردن شعار هر سال روش پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی را به ما نشان می‌دهد. در سال‌های اخیر پس از تشدید تحریم‌ها علیه ایران این شیوه (اقتصاد مقاومتی) به‌وسیله دولت ترویج می‌شود که هدف از اقتصاد مقاومتی، استفاده از توان داخلی و مقاومت در برابر تحریم‌ها با پدیدآمدن کمترین بحران است (Khamenei.ir).

در سطح عمومی با تولید و پالایش اطلاعات مبنایی تصمیم‌گیری مسئولان، حسابداران و حسابرسان کشور نقش اساسی در افزایش اعتبار اطلاعات ایفا می‌کنند. افزون بر آنکه با استقرار و نظارت بر اجرای نظام کنترل‌های داخلی از سوءاستفاده، اتلاف و عدم کارایی نیز جلوگیری می‌شود، نقش حسابداران و حسابرسان در شفاف‌سازی عملیات، کاهش ریسک سرمایه‌گذاری‌ها، اعمال مدیریت بهینه، توسعه فرهنگ حسابداری و رعایت قوانین و مقررات، فسادزدایی و نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی نیز به‌طور کامل چشم‌گیر است. هم‌چنین حسابداران و حسابرسان در حوزه آسیب‌شناسی موانع و نیازمندی‌های تحقق اقتصاد مقاومتی، آگاهی‌بخشی به ذی‌نفعان برای تأمین منابع مالی در پروژه‌های کلان اقتصادی، ارائه تحلیل‌ها و راه‌کارهای کارشناسی درباره مالی، توجه به کیفیت خدمات، توجه به نیاز ذی‌نفعان، مشارکت و همکاری با نهادها و سازمان‌های ذی‌ربط می‌توانند اثرگذار باشند (مشایخ و همکاران، ۱۳۹۲).

هم‌چنان اقتصاد مقاومتی، اقتصادی برآمده از فرهنگ انقلابی، اسلامی و الگویی الهام‌بخش از نظام اقتصادی اسلام است که ضمن مقاوم‌سازی اقتصاد در برابر تهدیدهای نظام سلطه، توان تقویت اقتصاد و تحقق پیشرفت جهشی اقتصادی نیز دارد. این نوع اقتصاد، مردم‌بنیاد، عدالت‌محور، درون‌زا و برون‌گرا، پیش‌رو، فرصت‌ساز، مولد، با رویکرد جهادی و انعطاف‌پذیر است (Khamenei.ir).

خداوند متعال ﷻ در سوره اعراف آیه مبارکه ۹۶ می‌فرماید: «و لَوِ اَنَّ اَهْلَ الْقَرْیِ ءَامَنُوا وَاَتَقُوا لَفَتَحْنَا عَلَیْهِمْ بَرَکَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَاَلْاَرْضِ وَلٰكِن كَذَّبُوْا فَاصْنَعْنَا لِهَٰمِکُمْ بَٰرِکَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَرِجَالِنَا یَتَلَفَّحُونَ»؛ اگر که ایمان داشته باشید و تقوا داشته باشید برکات زمین و آسمان بر شما نازل خواهد شد. براساس این آیه شریفه و مانند آن، ایمان و تقوا یک عنصر کلیدی در طراحی نظام اقتصاد مقاومتی هستند. تدبیر دومین عنصر کلیدی در طراحی نظام اقتصاد مقاومتی است. مطابق این عنصر، در تحقق اقتصاد مقاومتی و طراحی ساختار آن، داشتن روش و استفاده از تجربه و دست‌آوردهای دنیا، به‌کارگیری الگوهای نوآورانه و خلاقانه و استفاده از فرصت‌های جهادی ضروری است و سرانجام این‌که اقتصاد مقاومتی نیازمند افزایش بهره‌وری منابع در تمام حوزه‌ها و از جمله بودجه، منابع انسانی، تجهیزات، منابع مالی و دیگر موارد است.

ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی این دغدغه را نزد حسابداران و حسابرسان کشور پدید آورد که تحقق این سیاست‌ها فقط به عهده اقتصاددانان و مسئولان اجرایی کشور نیست و جامعه حسابداری نیز می‌تواند نقشی در این‌باره داشته باشد. پرسش اصلی تحقیق، تعیین کارکردهای حسابداری در تحقق جنبه‌های مالی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی است که در ادامه به بررسی این مقوله می‌پردازیم.

مبانی نظری

اقتصاد مقاومتی بحثی جدید در اقتصاد ایران است و جنبه‌های گوناگونی دارد که درباره جنبه مالی آن پژوهشی صورت نگرفته است.

از مجموع مفهومی‌ها و تعریف‌های مقام معظم رهبری و دیگر صاحب‌نظران از اقتصاد مقاومتی می‌توان گفت که اقتصاد مقاومتی به معنای تشخیص حوزه‌های فشار و در پی آن کوشش برای کنترل و بی‌اثر کردن آن تأثیرهاست و در وضعیت آرمانی تبدیل چنین فشارهایی به فرصت است. هم‌چنین برای رسیدن به اقتصاد مقاومتی باید وابستگی‌های خارجی کاهش یابد و بر تولید داخلی کشور و کوشش برای خوداتکایی پافشاری شود.

سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، محورهایی را مطرح می‌کند که حسابداران و حسابرسان می‌توانند نقش اساسی در تحقق آن ایفا کنند از جمله آنها می‌توان عناوین زیر را نام برد:

۱. فعال‌سازی تمام امکانات و منابع و افزایش ارزش افزوده و برنامه‌ریزی تولید ملی؛

۲. سهم‌بری عادلانه عوامل در زنجیره تولید و تولید تا مصرف؛

۳. اصلاح و تقویت همه‌جانبه نظام مالی کشور؛

۴. صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور و اصلاح نظام درآمد دولت؛

۵. شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن؛

۶. شفاف و روان‌سازی نظام قیمت‌گذاری و به روز آمدن شیوه‌های نظارت بر بازار.

درباره سرفصل‌های یادشده به‌طور قطع نقش حسابداران و حساب‌برسان کشور «در شناسایی جامع امکانات و منابع و تقویم مالی صحیح آن» می‌تواند اطلاعات مناسبی از این منابع و امکانات را در اختیار بگذارد؛ برای مثال، «حسابداری مدیریت و حسابرسی عملیاتی» می‌تواند در خدمت رشد بهره‌وری قرار گیرد، استفاده از «هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت» و «تقویت کنترل‌های داخلی و نظام‌های مالی مناسب» در جهت شفاف‌سازی عوامل هزینه در زنجیره تولید تا مصرف و «تأمین اطلاعات دقیق و مناسب» جهت تقویت نظام مالی، برنامه‌ریزی تولید ملی و افزایش ارزش افزوده مورد استفاده قرار گیرد.

خدمات حرفه حسابداری و حسابرسی در جهت رشد پویا و بهبود شاخص‌های اقتصادی و دست‌یابی به هدف‌های سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور ارزنده و قابل توجه است. بدیهی است ایفاکردن نقش اثرگذار در این‌باره‌ها، در تقویت جایگاه حرفه حسابداری و حسابرسی کشور و افزایش قابلیت اتکای آن برای ذی‌نفعان، کمک‌کننده خواهد بود (مشایخ و همکاران، ۱۳۹۳).

در ادامه سه دیدگاه گوناگون پیرامون حسابداری بررسی می‌شود که در ادامه، برخی از کارکردهای حسابداری و گویه‌های پرسشنامه از آن استخراج خواهد شد.

دیدگاه اول: حسابداری به‌عنوان یک زبان

زبان از دو جز، نماد و قواعد ساخته شده است:

۱. نمادها: عبارت‌های معناداری هستند که در شناسایی یک مفهوم به‌کار گرفته می‌شود

مانند بدهکار- بستانکار؛

۲. قواعد دستوری زبان: نظمی که در ترکیب لغات به‌کار می‌رود - در حسابداری رویه‌هایی

که در پدیدآمدن رویدادهای مالی برای یک واحد تجاری به‌کار می‌رود- به این ترتیب

حسابداری فعالیت‌های اقتصادی را در قالب علایم خط، طبق قواعد خاص ترکیب و به زبان حسابداری ثبت و سرانجام گزارش از وضعیت مالی و نتیجه‌های عملیات به صوت پدیده‌های واقعی ارائه می‌کند.

دیدگاه دوم: حسابداری به‌عنوان یک کالا

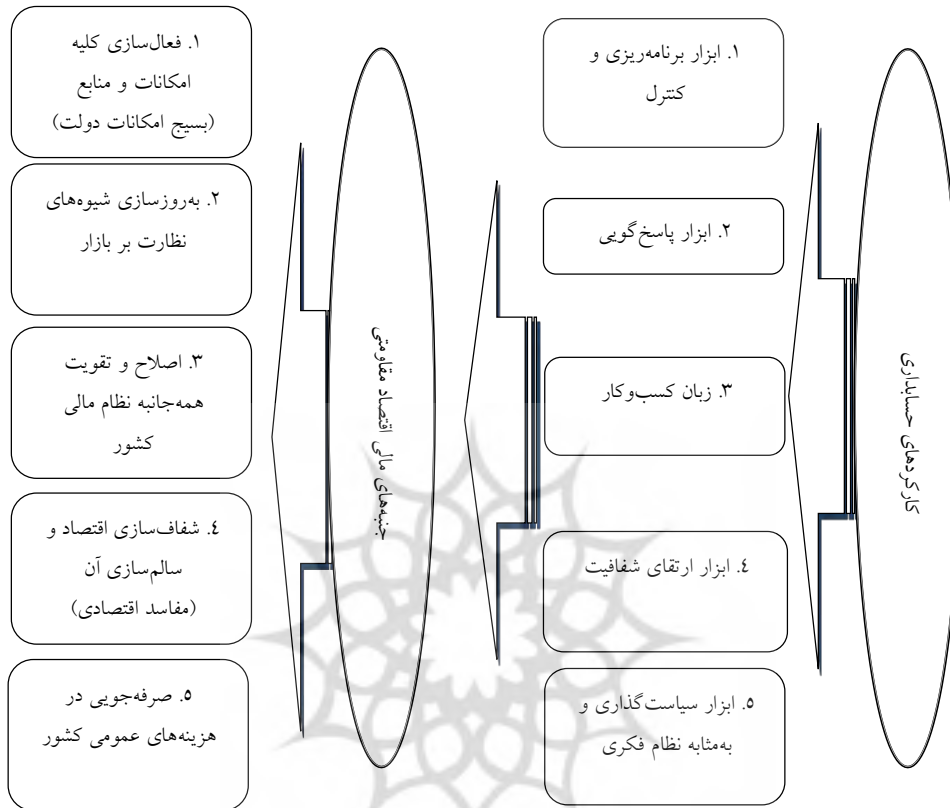
حسابداری به‌مثابه کالایی است که با عرضه و تقاضا می‌تواند اثر فراوانی به سیاست‌های عمومی و نظارت بر قراردادهای فی مابین سازمان و محیط پیرامونش فراهم می‌کند. حسابداری به‌عنوان یک کالا به ورود به بحث اقتصاد اطلاعات به حیطة حسابداری انجامیده است.

دیدگاه سوم: حسابداری اسلامی

اسلام مانند دیگر ادیان الهی، اندیشه و ایدئولوژی خاص خود را در موارد گوناگون دارد و این نه‌تنها در بُعد فردی بلکه در بُعد اجتماعی نیز اثر خواهد گذاشت. تحقیق‌های بسیار فراوانی صورت گرفته است که نشان‌دهنده این موضوع می‌باشد که حسابداری با محیط اطراف خود ارتباط و تعامل دارد. ماهیت نظریه حسابداری اسلامی به‌مانند رهنمودی است درباره این‌که کارها چگونه باید انجام شوند تا هدف‌های اسلامی برآورده شود و سرانجام این‌که کارها در عمل چگونه انجام می‌شوند. اگر قرار باشد که احکام اسلام ارتباطی با استفاده‌کنندگان مسلمان داشته باشد لازم است توسعه نظریه حرفه حسابداری از این احکام پیروی کند. چارچوب مفهومی نظام‌های حسابداری وابسته به غرب، با شناخت تفاوت بین اصول اخلاقی شخصی توسعه یافته است؛ بنابراین با جوامعی که اصول و اخلاقیات آن‌ها بر تمام جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی زندگی حکم فرماست - مانند آنچه در جوامع اسلامی وجود دارد ارتباط محدودی دارد. اقتصاد غرب بر حاکمیت خصوصی پافشاری دارد؛ در حالی که در اقتصاد اسلامی مالک حقیقی همه اموال خداوند متعال ﷻ است و این اموال در دست ما یک امانت می‌باشد.

در نمودار یک که با در نظر گرفتن نظرهای محققان دیگر و عوامل استخراجی از گویه‌ها، به‌وسیله محققان این پژوهش طراحی شد، کارکردهای حسابداری با جنبه‌های مالی سیاست‌ها و اصول اقتصاد مقاومتی به‌طور یک‌جا بیان می‌شود.

نمودار ۱: کارکردهای حسابداری با جنبه‌های مالی سیاست‌ها و اصول اقتصاد مقاومتی

کارکردهای حسابداری

دکتر صیدی (۱۳۹۳) کارکردهای حسابداری در اقتصاد مقاومتی را به این شرح بیان کرد:

حسابداری به‌عنوان ابزار برنامه‌ریزی و کنترل: در خدمت درون‌زایی اقتصاد مقاومتی؛

حسابداری به‌عنوان زبان کسب‌وکار: ابزار برون‌گرایی و تعامل با اقتصادهای جهانی؛

حسابداری به‌عنوان ابزار پاسخ‌گویی: در خدمت گسترش اقتصاد مردم‌بنیاد؛

حسابداری به‌عنوان ابزار ارتقای شفافیت: در خدمت استقرار و گسترش عدالت اجتماعی؛

حسابداری به‌عنوان ابزار سیاست‌گذاری و به‌مثابه نظام فکری: ابزار تسهیل روابط بین عوامل درون‌زا از یک‌سو و گسترش عدالت و اقتصاد مردم‌بنیاد از سوی دیگر.

بنابراین ابزار برنامه‌ریزی و کنترل، زبان کسب‌وکار، ابزار پاسخ‌گویی، ابزار ارتقای شفافیت، ابزار سیاست‌گذاری و به‌مثابه نظام فکری را می‌توان کارکردهای حسابداری تلقی کرد.

اقتصاد مقاومتی موضوعی ملی و بین‌رشته‌ای است که در سال‌های اخیر پس از معرفی و ابلاغ سیاست‌های کلی آن به‌وسیله مقام معظم رهبری به‌طور روزافزونی توجه صاحب‌نظران حوزه‌های گوناگون علوم به‌ویژه حسابداری و اقتصاد به آن جلب شده است. پژوهش باوفا و همکاران نشان می‌دهد که حسابداری به‌عنوان ابزار تقویت قدرت پاسخ‌گویی است و ذی‌نفعان به اطلاعات ارایه شده به‌وسیله حسابداری اطمینان دارند؛ بنابراین جهت افزایش قدرت پاسخ‌گویی بخش مالیاتی اقتصاد مقاومتی باید اطلاعات درباره کاهش فرار مالیاتی، اصلاح و افزایش درآمدهای مالیاتی، شناسایی پایه‌های جدید مالیاتی، گزارشگری درآمدهای مالیاتی و مصارف منابع مالیاتی به‌وسیله حسابداری برای ذی‌نفعان و پاسخ‌خواهان تهیه و ارایه شود (باوفا، مهربان‌پور و فراهانی‌فرد، ۱۳۹۷).

جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی

جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی نیز که از بررسی‌های انجام‌شده با کارشناسان اقتصادی و با توجه به سیاست‌های بیست و چهارگانه ابلاغی اقتصاد مقاومتی استخراج شده است، شامل فعال‌سازی تمام امکانات و منابع، به‌روزرسانی شیوه‌های نظارت بر بازار، اصلاح و تقویت همه‌جانبه نظام مالی، شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن و صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی می‌باشد.

پیشینه پژوهش

هر چند تحقیق‌های چندانی درباره حسابداری و اقتصاد مقاومتی انجام نشده است و هیچ‌کدام از محققان جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی را ارزیابی نکرده‌اند که وجه تمایز پژوهش پیش‌رو را با دیگر پژوهش‌ها آشکار می‌سازد اما کوشش محققان در پژوهش پیش‌رو بر آن است که در این بخش به تعدادی از تحقیق‌های انجام‌شده درباره حسابداری و اقتصاد مقاومتی اشاره شود که به شرح زیر بیان می‌شود.

میرمعزی (۱۳۹۱) در مقاله خود با استناد به سخنان مقام معظم رهبری و مطالبی که وی از سال ۱۳۸۸ درباره اقتصاد بیان فرموده‌اند درصدد ارائه تفسیری روشن از اقتصاد مقاومتی برآمده است. به‌نظر وی اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری، شکل خاصی از نظام

اقتصادی اسلام است که در وضعیت حمله همه‌جانبه اقتصادی دشمن که کیان نظام اقتصادی را به خطر می‌اندازد، پدید می‌آید.

سیف (۱۳۹۱) در مقاله خود با استفاده از اصطلاح فنریت اقتصادی برگرفته از بریگاگیو (Briguglio, 2006) به تبیین مفهوم اقتصاد مقاومتی و ارائه الگو برای اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران پرداخته است. به باور وی در موضوع اقتصاد مقاومتی، تعبیرهای متنوع و متفاوتی در ادبیات اقتصادی رایج شده است. تعبیری که معنای اصطلاحی و نه لغوی آن را به تعبیر مقام معظم رهبری نزدیک می‌کند فنریت اقتصادی است. در مقاله پیش‌رو، ریسک تخریب اقتصاد ملی و نیز اقدام‌های رفتاری کشورها در این‌باره بحث شده و محورهای چهارگانه فنریت اقتصادی بیان شده است.

تراب‌زاده جهرمی و همکاران (۱۳۹۲) با روش «نظریه پردازی داده‌بنیاد»، سخنان مقام معظم رهبری را تحلیل کرده و الگوی مفهومی سخنان وی درباره بُعدها، ویژگی‌ها و الزام‌های اقتصاد مقاومتی را استخراج کرده‌اند.

دکتر صیدی (۱۳۹۳) در همایش ملی «حسابداران، شفافیت اطلاعاتی، کارایی اقتصادی»، با ارائه اقتصاد مقاومتی و چالش‌های حسابداری، کارکردهای حسابداری در اقتصاد مقاومتی را به این شرح بیان کرد:

حسابداری به‌عنوان ابزار برنامه‌ریزی و کنترل: در خدمت درون‌زایی اقتصاد مقاومتی؛

حسابداری به‌عنوان زبان کسب‌وکار: ابزار برون‌گرایی و تعامل با اقتصادهای جهانی؛

حسابداری به‌عنوان ابزار پاسخ‌گویی: در خدمت گسترش اقتصاد مردم‌بنیاد؛

حسابداری به‌عنوان ابزار ارتقای شفافیت: در خدمت استقرار و گسترش عدالت اجتماعی؛

حسابداری به‌عنوان ابزار سیاست‌گذاری و به‌مثابه نظام فکری: ابزار تسهیل روابط بین عوامل درون‌زا از یک‌سو و گسترش عدالت و اقتصاد مردم‌بنیاد از سوی دیگر.

سیف (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «مفهوم‌شناسی اقتصاد مقاومتی» مفهوم اقتصاد مقاومتی را از راه تعیین جایگاه آن در پارادایم علم اقتصاد با بهره‌گیری از روش تحلیل گفتمان سخنان مقام معظم رهبری و تحلیل منطقی روشن‌تر کند. در ضمن اقتصاد مقاومتی راهبرد اقتصادی متناظر با مفهوم تاب‌آوری اقتصادی است که به مقاوم‌سازی فعالانه اقتصاد توجه دارد.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که براساس بیانات مقام معظم رهبری اقتصاد مقاومتی بهترین تفسیر را در قالب راهبرد اقتصادی به خود می‌گیرد راهبردی که مقطعی و منفعلانه نیست.

عبدالملکی نیز با انتشار کتابی تحت عنوان اقتصاد مقاومتی؛ درآمدی بر مبانی، سیاست‌ها و برنامه عمل ضمن تشریح اقتصاد مقاومتی در چارچوب اقتصاد اسلامی، آن را با صراحت نسخه معاصر نظام اقتصادی اسلامی تعریف می‌کند (عبدالملکی، ۱۳۹۳).

غیاثوند و عبدالشاه (۱۳۹۴) در مقاله خود با عنوان «شاخص‌های تاب‌آوری اقتصادی» می‌نویسند: وجه اشتراک اقتصاد مقاومتی به مفهوم «توانمندسازی اقتصاد ملی در برابر تغییرها، مخاطره‌ها و تهدیدهای داخلی و خارجی بر سر راه پیشرفت و دستیابی به هدف‌های چشم‌انداز کشور و استفاده از فرصت‌های آن‌ها» با متون علمی رایج در حوزه اقتصاد، تاب‌آوری است. زمانی یک نظام اجتماعی تاب‌آور است که بتواند مخاطره‌های موقت یا دائم را جذب کرده و خود را با شرایط به سرعت در حال تغییر انطباق دهد، بدون اینکه کارکرد خود را از دست بدهد. در مقاله پیش‌رو، مفهوم و شاخص‌های اندازه‌گیری که در سال‌های اخیر درباره تاب‌آوری در حوزه اقتصاد مطرح شده، ارائه شده است. شاخص‌های اندازه‌گیری تاب‌آوری در دو گروه شاخص‌های سطح ملی و منطقه‌ای دسته‌بندی شده‌اند. آگاهی از بحث‌ها و کوشش‌های کشورهای دیگر در این حوزه می‌تواند در اجرایی‌کردن و ارزیابی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و شاخص‌سازی برای آن مفید و اثرگذار باشد.

دیانتی‌دیلمی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «حسابداری مدیریت، ابزاری کارآمد در خدمت اقتصاد مقاومتی» به فرمایشات رهبر انقلاب اشاره می‌کند و می‌نویسد: «مقام معظم رهبری اقتصاد مقاومتی را به‌عنوان یک اقتصاد اسلامی معرفی فرمودند» (khamenei.ir). اقتصاد مقاومتی محقق نمی‌شود مگر در سایه توجه به ارکانش که یکی از مهمترین ارکان اقتصاد مقاومتی، داشتن تولید ملی است. تولید ملی نیز زمانی می‌تواند به ثمر بنشیند و کامیاب باشد که پیش از شروع به کار، ابتدا با دقت جوانب امر سنجیده شده باشد (تجزیه و تحلیل بازار) و نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها مشخص شده باشد.

فراهانی‌فرد و غفاری (۱۳۹۵) در مقاله خود با عنوان «تبیین رویکرد جهادی در اقتصاد مقاومتی از دیدگاه رهبر معظم انقلاب» رویکرد جهادی اقتصاد مقاومتی را از دید مقام معظم رهبری مورد ارزیابی قرار داده و می‌نویسند: «جهاد در اندیشه رهبر معظم انقلاب اهمیت ویژه‌ای دارد». مطابق دیدگاه آنان نه تنها بدون جهاد هیچ ثمره‌ای در دنیا و آخرت نصیب

انسان و جامعه نمی‌شود بلکه جهاد عامل پدیدآمدن تمدن و استمرار آن نیز است. وی یکی از ویژگی‌های اقتصاد مقاومتی را رویکرد جهادی می‌داند. نتیجه‌ها نشان می‌دهد اقتصاد مقاومتی بدون رویکرد جهادی قابل تحقق نیست.

نوری‌دوآبی و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «حسابداری و حسابرسی لازمه تحقق اقتصاد مقاومتی» این‌گونه می‌نویسند:

اقتصاد مقاومتی الگویی برای نوع، روش و سبک زندگی است که تحقق آن به‌عنوان یکی از الزام‌های اقتصاد ایران مورد توجه قرار گرفته است. بررسی‌ها حاکی از آن است که تمام ویژگی‌ها، هدف‌ها، شاخصه‌ها، مؤلفه‌ها، تنگناها و محدودیت‌های مطرح در الگوی اقتصاد مقاومتی در اقدام و عمل، در حیطه کار و فعالیت حسابداری و حسابرسی قرار می‌گیرد؛ چنان‌که بدون این‌دو دست‌یازیدن به این مهم غیرممکن است؛ بنابراین لازمه اقدام و عمل به اقتصاد مقاومتی، حسابداری و حسابرسی است که ایفاکننده نقشی مهم، غیرقابل انکار و بی‌بدیل برای تحقق اقتصاد مقاومتی است.

براهویی و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله خود با عنوان «نقش حسابداری در اقتصاد مقاومتی»

آورده اند که:

یکی از این تخصص‌ها و ابزارهای مهم و کارآمدی که ما را در رسیدن به این هدف یاری می‌کند، تخصص حسابداری و حسابرسی است که با تولید اطلاعات علمی و دقیق و نیز پالایش آن بر مبنای تصمیم‌گیری مسئولان، نقش اساسی در افزایش اعتبار اطلاعات و کاربردی‌شده آن ایفا می‌کنند.

دیانتی‌دیلمی و مشهدی (۱۳۹۵) در مقاله «بررسی امکان‌سنجی پیاده‌سازی حسابداری اسلامی در ایران از منظر خبرگان دانشگاهی» این را مطرح کردند که: جهان‌بینی و ارزش‌های گوناگون به نظام‌های اقتصادی متفاوتی می‌انجامد و نظام‌های اقتصادی به‌نوبه خود نظام‌های حسابداری خاص خود را می‌طلبند.

پرسش‌های پژوهش

با توجه به نمودار یک و با توجه به مبانی نظری و پژوهش‌های پیشین و نظر خبرگان دانشگاهی پرسش‌های پژوهش به شرح زیر بیان می‌شود که طبق تأیید گوئی‌ها و بنا به رتبه‌ای که هر گوئی به‌دست می‌آورد به پرسش‌ها پاسخ داده خواهد شد:

آیا حسابداری به‌عنوان ابزار برنامه‌ریزی و کنترل، در تحقق جنبه‌های مالی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی اثرگذار است؟

آیا حسابداری به‌عنوان زبان کسب‌وکار، در تحقق جنبه‌های مالی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی اثرگذار است؟

آیا حسابداری به‌عنوان ابزار پاسخ‌گویی، در تحقق جنبه‌های مالی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی اثرگذار است؟

آیا حسابداری به‌عنوان ابزار ارتقای شفافیت، در تحقق جنبه‌های مالی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی اثرگذار است؟

آیا حسابداری به‌عنوان ابزار سیاست‌گذاری و به‌مثابه نظام فکری، در تحقق جنبه‌های مالی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی اثرگذار است؟

روش پژوهش

روش تحقیق در پژوهش پیش‌رو از لحاظ نوع هدف، کاربردی و از لحاظ شیوه گردآوری داده‌ها، از نوع تحقیق‌های توصیفی و از لحاظ روش پژوهش از نوع پیمایشی است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پژوهش پیش‌رو پرسشنامه است که این پرسشنامه براساس ادبیات نظری و پیشینه پژوهش تهیه و به‌وسیله برخی از خبرگان امر بازمینی و بررسی شده است و پرسشنامه براساس آن اصلاح و سرانجام ۹۶ گویه استخراج شد و در مرحله بعد برای بررسی روایی محتوایی، پرسشنامه بین خبرگان و استادان رشته حسابداری و اقتصاد توزیع شده است. برای بررسی روایی محتوایی از شاخص نسبت روایی محتوایی (CVR) (content validity ratio) معروف به شاخص لاوشه (Lawshe) استفاده شد. جهت محاسبه این شاخص از نظرهای کارشناسان متخصص درباره محتوای آزمون مورد نظر استفاده می‌شود و با توضیح هدف‌های آزمون برای آن‌ها و ارائه تعریف‌های عملیاتی مربوط به محتوای پرسش‌ها به آن‌ها، از آن‌ها خواسته می‌شود تا هر یک از پرسش‌ها را براساس طیف سه بخشی لیکرت: (گویه ضروری است)، (گویه مفید است اما ضروری نیست)، (گویه ضرورتی ندارد) طبقه‌بندی کنند که به شکل جدول ۲ طراحی شد.

جدول ۲: گزینه‌های گویه‌های پرسشنامه

گویه‌ها	ضروری است	مفید است اما ضروری نیست	ضرورتی ندارد

پرسش‌هایی که مقدار CVR محاسبه شده برای آن‌ها کمتر از میزان مورد نظر با توجه به تعداد متخصصان ارزیابی کننده پرسش باشد، باید از آزمون کنار گذاشته شوند به علت اینکه براساس شاخص روایی محتوایی، روایی محتوایی قابل قبولی ندارند. در پژوهش پیش‌رو چون تعداد متخصصان و خبرگان پاسخ‌دهنده ۱۸ نفر است مقدار CVR مطابق جدول لاوشه باید از ۰/۴۲ بیشتر باشد (Lawshe, 1975).

سرانجام پس از انجام اصلاحات موردنظر و استخراج گویه‌ها و پرسش‌های مربوط به هر مؤلفه از بین ۹۸ گویه ۷۴ گویه استخراج شده سپس پرسشنامه دوم نهایی طراحی شد. در پرسشنامه دوم تعیین شد که هر کدام از این گویه‌های انتخاب شده در پرسشنامه اول از یک طرف به کدام یک از کارکردهای حسابداری مرتبط است و از طرف دیگر در تحقق کدام یک از جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی می‌تواند بیشترین نقش را ایفا کند. در پژوهش پیش‌رو کارکردهای حسابداری شامل ابزار برنامه‌ریزی و کنترل، زبان کسب‌وکار، ابزار پاسخ‌گویی، ابزار ارتقای شفافیت ابزار سیاست‌گذاری و به‌مثابه نظام فکری و جنبه‌های مالی و جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی شامل فعال‌سازی تمام امکانات و منابع، به‌روزرسانی شیوه‌های نظارت بر بازار، اصلاح و تقویت همه‌جانبه نظام مالی کشور، شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن و صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور است.

برای تجزیه و تحلیل داده‌های به‌دست آمده در پرسشنامه دوم از ۷۴ گویه انتخاب شده که این ۷۴ گویه برای هر بخش صورت جداگانه و ستونی آمده است و گویه‌ها دارای دو بخش که یک بخش کارکردهای حسابداری و بخش دیگر از نظر جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی تقسیم شد و سرانجام از نرم‌افزار EXCEL استفاده شده است و گویه‌ای که دست‌کم ۰/۵۱ افراد پاسخ‌دهنده به‌طور مشترک به‌عنوان کارکردهای حسابداری یا جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی انتخاب کرده‌اند تأیید می‌شود و در غیر این صورت گویه رد می‌شود و در حقیقت گویه تأثیری در جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی و کارکردهای حسابداری ندارد.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی پژوهش مطابق جدول ۳ است:

جدول ۳: آمار توصیفی

مشخصات نخبگان	کل فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی پاسخ‌گویی در پرسشنامه اولیه	فراوانی	درصد فراوانی پاسخ‌گویی در پرسشنامه نهایی
مقطع	دکتر	۱۳	۱۰	۹	۶۴
	کارشناسی ارشد	۸	۸	۵	۳۶
رشته تحصیلی	حسابداری	۱۷	۱۶	۱۰	۷۱
	اقتصاد	۴	۲	۴	۲۹
جنسیت	مرد	۱۵	۱۲	۱۲	۸۶
	زن	۶	۶	۲	۱۴
سابقه تدریس	بالای ۵ سال	۱۵	۱۳	۸	۵۷
	زیر ۵ سال	۶	۵	۶	۴۳

به‌علت اینکه پژوهش پیش‌رو درباره بحث‌های اقتصادی و حسابداری است کوشیده شده از نخبگانی که در هر دو زمینه تخصص دارند استفاده شود.

کارکردهای حسابداری

۱. کارکردهای حسابداری در قالب ابزار سیاست‌گذاری به‌مثابه نظام فکری

تحقیق و توسعه، چگونگی بانکداری اسلامی و بدون ربا، حسابداری مالی و سیاست، نقش نخبگان، تعریف استانداردهای اسلامی برای حسابداری، نقش مراجع تقلید، احکام شرعی

مالی و اقتصادی و حسابداری اسلامی به وسیله پاسخ‌دهندگان به عنوان کارکردهای حسابداری در قالب ابزار سیاست‌گذاری به مثابه نظام فکری انتخاب شده‌اند.

۲. کارکردهای حسابداری در قالب ابزار ارتقای شفافیت

حسابداری به عنوان ابزار ارتقای شفافیت در خدمت استقرار و گسترش عدالت اجتماعی و فساد مالی و اقتصادی به وسیله پاسخ‌دهندگان به عنوان کارکردهای حسابداری در قالب ابزار ارتقای شفافیت انتخاب شده‌اند.

۳. کارکردهای حسابداری در قالب زبان کسب‌وکار

شفافیت در صورت‌های مالی بانک‌ها و حسابداری به عنوان زبان کسب‌وکار ابزار برون‌گرایی و تعامل با اقتصادهای جهانی به وسیله پاسخ‌دهندگان به عنوان کارکردهای حسابداری در قالب زبان کسب‌وکار انتخاب شده‌اند.

۴. کارکردهای حسابداری در قالب ابزار پاسخ‌گویی

مسئولیت‌پذیری و حسابداری به عنوان ابزار پاسخ‌گویی در خدمت گسترش اقتصاد مردم‌بنیاد به وسیله پاسخ‌دهندگان به عنوان کارکردهای حسابداری در قالب ابزار پاسخ‌گویی انتخاب شده‌اند.

۵. کارکردهای حسابداری در قالب ابزار برنامه‌ریزی و کنترل

حسابداری به عنوان ابزار برنامه‌ریزی و کنترل در خدمت درون‌زایی اقتصاد مقاومتی به وسیله پاسخ‌دهندگان به عنوان کارکردهای حسابداری در قالب ابزار برنامه‌ریزی و کنترل انتخاب شده است.

در جدول ۴، درصد پاسخ‌دهندگان به پرسش‌های تأییدشده از نظر کارکرد حسابداری آمده است. توضیح اینکه در این جدول در حقیقت پرسش‌های همان گویه‌ها هستند که به شرح زیر تبیین و به وسیله درصدگیری و ارقام بالاتر مورد تأیید قرار گرفتند.

جدول ۴: درصد پاسخ‌دهندگان به پرسش‌های تأییدشده از نظر کارکرد

شماره پرسش	پرسش‌ها/ کارکردهای حسابداری	ابزار برنامه‌ریزی و کنترل	ابزار پاسخ‌گویی	زبان کسب‌وکار	ابزار ارتقای شفافیت	ابزار سیاست‌گذاری و به‌مثابه نظام فکری
۵	تحقیق و توسعه	0.143	۰,۰۰	0.071	۰,۰۰	0.784
۸	افشای ناقص اطلاعات مالی، چرایی سانسور اطلاعات و آمار، دسترسی آزاد به اطلاعات	۰,۰۰	0.143	۰,۰۰	0.854	۰,۰۰
۱۰	چگونگی بانکداری اسلامی و بدون ربا	0.071	0.071	0.143	0.071	0.641
۱۱	شفافیت در صورت‌های مالی بانک‌ها	۰,۰۰	۰,۰۰	0.923	۰,۰۰	0.071
۱۴	نگاه نقادانه	۰,۰۰	0.214	۰,۰۰	0.711	0.071
۱۵	حسابداری مالی و سیاست	۰,۰۰	0.071	0.071	0.143	0.713
۱۹	مسئولیت‌پذیری	0.071	0.784	۰,۰۰	۰,۰۰	0.143
۲۹	حسابداری به‌عنوان ابزار ارتقای شفافیت در خدمت استقرار و گسترش عدالت اجتماعی	۰,۰۰	0.071	۰,۰۰	0.856	0.071
۳۰	نقش نخبگان	0.143	۰,۰۰	0.071	۰,۰۰	0.783
۳۸	نقش اقتصاد مقاومتی سبز در کارکردهای حسابداری	0.143	0.071	۰,۰۰	۰,۰۰	0.781
۴۰	نقش اقتصاد سبز در کارکردهای حسابداری	0.143	۰,۰۰	۰,۰۰	0.071	0.781
۴۲	تعریف استانداردهای اسلامی برای حسابداری	0.071	0.286	۰,۰۰	۰,۰۰	0.641
۴۵	نقش مراجع تقلید	۰,۰۰	0.071	۰,۰۰	0.071	0.853
۴۶	احکام شرعی مالی و اقتصادی	۰,۰۰	0.071	۰,۰۰	۰,۰۰	0.926
۴۹	حسابداری اسلامی	۰,۰۰	0.071	0.143	0.071	0.713
۵۸	فساد مالی و اقتصادی	0.071	0.071	۰,۰۰	0.853	۰,۰۰
۶۴	حسابداری به‌عنوان ابزار برنامه‌ریزی و کنترل در خدمت درون‌زایی اقتصاد مقاومتی	0.854	۰,۰۰	۰,۰۰	0.071	0.071
۶۵	حسابداری به‌عنوان زبان کسب‌وکار ابزار برون‌گرایی و تعامل با اقتصادهای جهانی	۰,۰۰	۰,۰۰	0.926	۰,۰۰	0.071
۶۶	حسابداری به‌عنوان ابزار پاسخ‌گویی در خدمت گسترش اقتصاد مردم‌بنیاد	۰,۰۰	0.926	۰,۰۰	۰,۰۰	0.071

پاسخ‌گویی مسئولان در اجرای اقتصاد مقاومتی و گزارش‌دهی و حسابداری به‌عنوان ابزار ارتقای شفافیت در خدمت استقرار و گسترش عدالت اجتماعی به‌وسیله پاسخ‌دهندگان به‌عنوان جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی در قالب شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن انتخاب شده است. افشای ناقص اطلاعات مالی، چرایی سانسور اطلاعات و آمار، دسترسی آزاد به اطلاعات به‌وسیله پاسخ‌دهندگان به‌عنوان جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی در قالب صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور انتخاب شده است.

نقش نخبگان، گروه‌های حرفه‌ای کارآمد و ظرفیت‌های مالی اقتصادی به‌وسیله پاسخ‌دهندگان به‌عنوان جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی در قالب فعال‌سازی تمام امکانات و منابع انتخاب شده است.

اصلاح نظام مالی و اصلاح نظام مالیاتی به‌وسیله پاسخ‌دهندگان به‌عنوان جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی در قالب اصلاح و تقویت همه‌جانبه نظام مالی کشور انتخاب شده است. در جدول ۵، درصد پاسخ‌دهندگان به پرسش‌های تأییدشده از جنبه مالی اقتصاد مقاومتی آمده است. جدول ۵: درصد پاسخ‌دهندگان به پرسش‌های تأییدشده از نظر جنبه مالی اقتصاد مقاومتی

سهم‌بند پرسش	پرسش‌ها/ جنبه مالی اقتصاد مقاومتی	فعال‌سازی تمام امکانات و منابع	به‌روزسازی شیوه‌های نظارت بر بازار	اصلاح و تقویت همه‌جانبه نظام مالی کشور	شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن	صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور
۶	پاسخ‌گویی مسئولان در اجرای اقتصاد مقاومتی و گزارش‌دهی	۰,۰۰	۰,۰۰	0.071	0.929	۰,۰۰
۸	افشای ناقص اطلاعات مالی، چرایی سانسور اطلاعات و آمار، دسترسی آزاد به اطلاعات	0.071	۰,۰۰	۰,۰۰	0.143	0.786
۲۹	حسابداری به‌عنوان ابزار ارتقای شفافیت در خدمت استقرار و گسترش عدالت اجتماعی	0.071	۰,۰۰	۰,۰۰	0.927	۰,۰۰
۳۰	نقش نخبگان	0.641	۰,۰۰	0.214	0.071	0.071
۳۳	گروه‌های حرفه‌ای کارآمد	0.711	۰,۰۰	0.071	0.071	0.143
۵۲	ظرفیت‌های مالی اقتصادی	0.641	۰,۰۰	0.214	0.071	0.071
۵۳	اصلاح نظام مالی	0.071	0.071	0.641	0.071	0.143
۵۴	اصلاح نظام مالیاتی	0.071	0.071	0.641	0.071	0.143

حسابداری به‌عنوان ابزار ارتقای شفافیت در خدمت استقرار و گسترش عدالت اجتماعی و نقش نخبگان از بین ۷۴ پرسش به‌عنوان شاخص‌ترین گویه مشترک به‌وسیله پاسخ‌دهندگان هم در تحقق کارکردهای حسابداری و هم در تحقق جنبه‌های مالی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در نظر گرفته شده است.

نقش نخبگان از جنبه کارکردهای حسابداری در قالب ابزار سیاست‌گذاری به‌مثابه نظام فکری و از جنبه مالی اقتصاد مقاومتی در قالب فعال‌سازی تمام امکانات و منابع به‌وسیله پاسخ‌دهندگان انتخاب شده است.

حسابداری به‌عنوان ابزار ارتقای شفافیت در خدمت استقرار و گسترش عدالت اجتماعی از جنبه کارکردهای حسابداری در قالب ابزار ارتقای شفافیت و از جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی در قالب شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی به‌وسیله پاسخ‌دهندگان انتخاب شده است.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

اقتصاد مقاومتی بحثی جدید در اقتصاد ایران است که به‌وسیله رهبر معظم انقلاب طرح و در این چند سال صاحب‌نظران به آن پرداخته‌اند اما جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی و نقش دانش حسابداری در این باره بحث جدیدی می‌باشد که در مقاله پیش‌رو بحث شده است و جنبه‌های گوناگونی دارد که درباره جنبه مالی آن، پژوهشی صورت نگرفته است.

دانش حسابداری زمانی می‌تواند در تحقق هدف‌های اقتصاد مقاومتی گام بردارد که سیاست‌گذاری‌های اسلامی داشته باشد اما متأسفانه در کشور ما حسابداری مالی، آمیخته به حسابداری غرب است و نقش فقیهان در بُعدهای نظری و اجرایی حوزه حسابداری و بحث‌های مالی اسلامی بسیار کم‌رنگ می‌باشد.

از طرفی، فساد مالی در سطح کلان باعث آسیب‌دیدن سرمایه اجتماعی در نظام اسلامی شده و افشای ناقص اطلاعات در سطح خرد باعث عدم اطمینان نسبت به صورت‌های مالی و کاهش انجام معامله‌های سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار می‌شود که باید با نگاه نقادانه، اثرگذار و شفاف در صورت‌های مالی، مشکلات مربوط به فساد مالی و عدم شفافیت حل شود. این مسئله می‌تواند گامی اثرگذار در صرفه‌جویی هزینه‌های عمومی کشور به‌عنوان یکی از جنبه‌های مالی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی باشد.

هم‌چنین اصلاح استانداردها در صورت‌های مالی و شفاف‌شدن آن‌ها، به‌عنوان ابزاری برای پاسخ‌گویی عملکرد شرکت و میزان مسئولیت‌مدیریت در مورد این صورت‌ها می‌تواند در جهت اصلاح و تقویت همه‌جانبه نظام مالی به‌عنوان یکی از جنبه‌های مالی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی اثرگذار باشد.

در این جهت پیشنهاد می‌شود هر یک از این گویه‌ها که از نظر خبرگان دانشگاهی در تحقق اقتصاد مقاومتی اثرگذار بودند به‌صورت جزئی‌تر و به تفکیک پژوهش شود تا انشاءالله بتوان به‌صورتی عملی گامی اثرگذار در جهت تحقق و اجرایی‌کردن اقتصاد مقاومتی در حوزه حسابداری برداشت.

مقاله پیش‌رو بستری را فراهم کرد تا خلأهای پژوهشی در حوزه‌های بین جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی و حسابداری مشخص شود و با روشن کردن راه پژوهش‌های آینده راه را بر انجام پژوهش‌های دیگر در این حوزه باز کرد و نیز به‌طور تلویحی نویسندگان مقاله‌ها را به انتشار مقاله در نشریه‌های با ضریب تأثیر بالا تشویق کرد.

منابع و مأخذ

۱. باوفا، امیرحسین؛ مهربان‌پور محمدرضا و سعید فراهانی‌فرد؛ «طراحی مدل مفهومی مؤلفه‌های کارکرد حسابداری به‌عنوان ابزار پاسخ‌گویی در بخش مالیاتی اقتصاد مقاومتی»؛ همایش تولید ملی و اشتغال پایدار، چالش‌ها و راه‌کارها، بروجرد: دانشگاه آیت‌الله بروجردی علیه‌السلام، ۱۳۹۷.
۲. براهویی، مریم؛ حکیمیان، سمیرا و فلاح؛ «نقش حسابداری در اقتصاد مقاومتی»؛ کنفرانس بین‌المللی نخبگان مدیریت، تهران: مؤسسه سرآمد همایش کارین، ۱۳۹۵.
۳. تراب‌زاده‌جهرمی، محمدصادق و همکاران؛ «بررسی ابعاد و مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران در اندیشه‌های آیت‌الله خامنه‌ای»؛ مطالعات انقلاب اسلامی، ش ۳۲، ۱۳۹۲.
۴. حسین‌زاده‌بحرینی، محمدحسین؛ «اقتصاد مقاومتی؛ راه‌کاری برای توسعه»؛ مشکوه، ش ۱۱۸، ۱۳۹۲.
۵. دیانتی‌دیلمی، زهرا و سیده‌پریسا مشهدی؛ «بررسی امکان‌سنجی پیاده‌سازی حسابداری اسلامی در ایران از منظر خبرگان دانشگاهی»؛ تحقیقات مالی اسلامی، س ۵، ش ۲ (پیاپی ۱۰)، ۱۳۹۵.

۶. دیانتی‌دیلمی، زهرا؛ «حسابداری مدیریت، ابزاری کارآمد در خدمت اقتصاد مقاومتی»؛ *حسابداری مدیریت*، س ۸، ش ۲۵، ۱۳۹۴.
۷. رضانی، محمدرضا؛ مرتضوی، سیدمحمدصادق و سارا مالکی‌فارسانی؛ «حسابداری اسلامی»؛ *کنفرانس بین‌المللی اقتصاد مدیریت و علوم اجتماعی*، ۱۳۹۴.
۸. سیف، الله‌مراد؛ «الگوی پیشنهادی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران» (مبتنی بر دیدگاه مقام معظم رهبری)؛ *فصلنامه علمی پژوهشی آفاق امنیت*، ش ۱۶، ۱۳۹۱.
۹. سیفلو، سجاد؛ «مفهوم‌شناسی اقتصاد مقاومتی»؛ *فصلنامه علمی پژوهشی معرفت اقتصاد اسلامی*، ش ۱۰، ۱۳۹۳.
۱۰. صیدی، حجت‌الله؛ «اقتصاد مقاومتی و چالش‌های حسابداری»؛ *همایش ملی حسابداران، شفافیت اطلاعاتی، کارایی اقتصادی*، دانشگاه الزهرا، ۱۳۹۳.
۱۱. عبدالملکی، حجت‌الله؛ *اقتصاد مقاومتی؛ درآمدی بر مبانی، سیاست‌ها و برنامه عمل*؛ تهران: انتشارات بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، ۱۳۹۳.
۱۲. غیاثوند، ابوالفضل و فاطمه عبدالشاه؛ «شاخص‌های تاب‌آوری اقتصادی»؛ *فصلنامه روند*، س ۲۲، ش ۷۱، ۱۳۹۴.
۱۳. فراهانی‌فرد، سعید و مجتبی غفاری؛ «تبیین رویکرد جهادی در اقتصاد مقاومتی از دیدگاه رهبر معظم انقلاب»؛ *دوفصلنامه پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی*، ۱۳۹۵.
۱۴. مشایخ، شهناز؛ حقیقی‌ملک‌سری، رقیه و رقیه حمداللهی؛ «نقش حسابداران و بورس در تحقق سیاست‌های اقتصاد مقاومتی»؛ *دومین همایش ملی رویکردی بر حسابداری، مدیریت و اقتصاد*، دانشگاه آزاد اسلامی واحد فومن و شیفت، ۱۳۹۲.
۱۵. مقام معظم رهبری؛ *ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی*؛ به نقل از سایت www.Khamenei.ir، بیانات از سال ۱۳۹۷-۱۳۸۸.
۱۶. میرمعزی، سیدحسین؛ «اقتصاد مقاومتی و ملزومات آن» (با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری)؛ *فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد اسلامی*، ش ۴۷، ۱۳۹۱.
۱۷. نوری‌دوآبی، پیام و محمد صدری‌نیا؛ «حسابداری و حسابرسی لازمه تحقق اقتصاد مقاومتی»؛ *اولین کنفرانس بین‌المللی دستاوردهای نوین پژوهشی در مدیریت، حسابداری*

و اقتصاد، تهران: دفتر کنفدراسیون بین‌المللی مخترعین جهان در ایران، دانشگاه جامع علمی کاربردی مینو، ۱۳۹۵.

18. Briguglio, L., Cordina, G., Farrugia, N., and Vella, S; "conceptualising and measuring economic resilience. In L. Briguglio, G. Cordina, and E. Kisanga, E. (Eds.)"; **Building the Economic Resilience of Small States**, Malta: Islands and Small States Institute in collaboration with the Commonwealth Secretariat, 2006.
19. **International Center of Academic Communication (ICOAC)**; Universitat Autònoma De Barcelona, 2015. https://www.civilica.com/Paper-ICEMSS01-ICEMSS01_073.html.
20. Jack, B, Jose, F, Herve, F, Manu, Bh, Drew, A, Harpaul, A; **The Centennial Resilience Index Measuring Countries' Resilience to Shock**, 2013.

پیوست

جدول ۶: پرسش‌های (گویه‌های) ۷۴ گانه در پرسشنامه نهایی که خبرگان از دو بُعد به آن‌ها پاسخ داده‌اند:

ردیف پرسش	جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی	پرسش‌ها (شاخص‌ها)	کارکردهای حسابداری	ردیف پرسش
۱		حذف دیوان سالاری (بروکراسی) جهت کارآفرینی		۱
۲		ثبات در روش مالی و حسابداری		۲
۳		نصب ابزار و امکانات و تجهیزات و فناوری انجام حسابداری		۳
۴		به روزرسانی مهارت و آموزش حسابداران و مدیران در سازمان یا شرکت (مستمر)		۴
۵		تحقیق و توسعه		۵
۶		پاسخ‌گویی مسئولان در اجرای اقتصاد مقاومتی و گزارش دهی		۶
۷		اشرافیت مالی مدیران و کارکنان بر اصول اقتصاد مقاومتی		۷
۸		افشای ناقص اطلاعات مالی، چرایی سانسور اطلاعات و آمار، دسترسی آزاد به اطلاعات		۸
۹		قابل اتکا بودن صورت‌های مالی		۹
۱۰		چگونگی بانکداری اسلامی و بدون ربا		۱۰
۱۱		عدم شفافیت در صورت‌های مالی بانک‌ها		۱۱
۱۲		مدیریت ریسک کارآمد		۱۲
۱۳		قراردادهای مالی		۱۳

ردیف پرسش	جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی	پرسش‌ها (شاخص‌ها)	کارکردهای حسابداری	ردیف پرسش
۱۴		نگاه تقادانه		۱۴
۱۵		حسابداری مالی و سیاست		۱۵
۱۶		شناسایی ذی‌نفعان واقعی		۱۶
۱۷		چالش‌های حرفه‌ای حسابداری در اقتصاد مقاومتی		۱۷
۱۸		اخلاق		۱۸
۱۹		مسئولیت‌پذیری		۱۹
۲۰		اندازه‌گیری در حسابداری		۲۰
۲۱		مدیریت فرصت‌ها و تهدیدها		۲۱
۲۲		تدوین نقشه راه		۲۲
۲۳		بازنگری در فرایند تحقیق‌ها		۲۳
۲۴		پول‌شویی		۲۴
۲۵		رشوه		۲۵
۲۶		آمارگیری مالی و اقتصادی		۲۶
۲۷		وام و استقراض		۲۷
۲۸		نوآوری و خلاقیت و ابتکار		۲۸
۲۹		حسابداری به‌عنوان ابزار ارتقای شفافیت در خدمت استقرار و گسترش عدالت اجتماعی		۲۹
۳۰		نقش نخبگان		۳۰
۳۱		صداوسیما و رسانه		۳۱
۳۲		نقش بورس اوراق بهادار		۳۲
۳۳		گروه‌های حرفه‌ای کارآمد		۳۳
۳۴		جنبه‌های مالی کارکردهای حسابداری		۳۴
۳۵		احصای درصد اجرای کارکردهای مالی اقتصاد مقاومتی در هر سازمان، بنگاه یا شرکت		۳۵
۳۶		نقش اقشار گوناگون جامعه در کارکردهای حسابداری		۳۶
۳۷		نقش فضای مجازی در کارکردهای حسابداری		۳۷
۳۸		نقش اقتصاد مقاومتی سبز در کارکردهای حسابداری		۳۸
۳۹		نقش حسابداری سبز در کارکردهای حسابداری		۳۹
۴۰		نقش اقتصاد سبز در کارکردهای حسابداری		۴۰
۴۱		خدمت با نگاه ارزش عبادی		۴۱
۴۲		تعریف استانداردهای اسلامی برای حسابداری		۴۲
۴۳		نقش مذهبی و اسلامی بودن شخص حسابدار		۴۳
۴۴		اجرای آیات قرآنی مالی		۴۴
۴۵		نقش مراجع تقلید		۴۵

ردیف پرسش	کارکردهای حسابداری	پرسش‌ها (شاخص‌ها)	جنبه‌های مالی اقتصاد مقاومتی	ردیف پرسش
۴۶		احکام شرعی مالی و اقتصادی		۴۶
۴۷		قرض الحسنه		۴۷
۴۸		خمس و زکات		۴۸
۴۹		حسابداری اسلامی		۴۹
۵۰		خدامحوری و باور اعتقادی مدیران		۵۰
۵۱		کنترل و نظارت و بازرسی به هنگام		۵۱
۵۲		ظرفیت‌های مالی اقتصادی		۵۲
۵۳		اصلاح نظام مالی		۵۳
۵۴		اصلاح نظام مالیاتی		۵۴
۵۵		فرار مالیاتی		۵۵
۵۶		مالیات بر ارزش افزوده		۵۶
۵۷		سهام عدالت حمایت از تولید		۵۷
۵۸		فساد مالی و اقتصادی		۵۸
۵۹		اصلاح استانداردهای مالی و حسابداری		۵۹
۶۰		تأمین مالی		۶۰
۶۱		مشارکت مردم و نخبگان در شناسایی بدهای مالی اقتصاد مقاومتی		۶۱
۶۲		پیشنهاد گزارشگری افتخاری همگانی تخلفات و تشویق این افراد		۶۲
۶۳		اقتصاد مقاومتی چابک		۶۳
۶۴		حسابداری به‌عنوان ابزار برنامه‌ریزی و کنترل در خلعت درون‌زایی اقتصاد مقاومتی		۶۴
۶۵		حسابداری به‌عنوان زبان کسب‌وکار ابزار برون‌گرایی و تعامل با اقتصادهای جهانی		۶۵
۶۶		حسابداری به‌عنوان ابزار پاسخ‌گویی در خدمت گسترش اقتصاد مردم‌بنیاد		۶۶
۶۷		مقایسه هزینه‌ها از راه گزارش‌های حسابداری (امکان صدور تراز مقایسه‌ای چند سال)		۶۷
۸		امکان ثبت هزینه‌ها در ذیل حساب‌های مرتبط با عناوین برنامه‌های ابلاغی		۸
۶۹		تجزیه و تحلیل ریزه‌هزینه‌ها به‌علت برآورد دقیق‌تر سرانه‌ها در برنامه‌ریزی سال بعد		۶۹
۷۰		خلافاً ابزار خودکار در پرداخت‌های قانونی قراردادهای ... مانند: بیمه، مالیات، عوارض و...		۷۰
۷۱		سامان‌دهی مراکز درآمدی سازمان با دریافت مجوزهای لازم		۷۱
۷۲		چگونگی اجرای صحیح قوانین و مقررات دیوان محاسبات کشور و اجرا و بازنگری قانون		۷۲
۷۳		انتصاب مسئولان مالی و تخصص‌های مربوطه		۷۳
۷۴		اجرای حسابداری تعهدی		۷۴